

Udvikling

– rige og fattige lande

Mbomo fra Tanzania er 16 år. Han er i gang med det sidste år i skolen. Han bor i en slumforstad til Dar es Salaam. Han må hver dag gå ni kilometer til skole. Han tjener lidt penge ved at samle gammelt metal og sælge det til en produkthandler. Som regel har han hvad der svarer til 75-100 kroner om måneden til tøj, fester og fritid. Hans forældre betaler hans skolegang. Skal han til lægen, må han gå de 14 kilometer, der er til den nærmeste læge. Hans mål er at uddanne sig til et lederjob indenfor industrien, så han kan forsørge sine forældre, når de bliver for gamle til at arbejde.

Emma fra Herring er 17 år. Hun går i gymnasiet, og bor med sine forældre i et parcelhus i Herring. Hun tager hver dag bussen til gymnasiet. Hver måned får hun 600 kroner til tøj af sine forældre, og tjener yderligere omkring 2.000 kroner om måneden ved at ekspedere i en bagerbutik. Hun ved ikke rigtigt, hvad hun vil efter gymnasiet, udover at hun vil have en uddannelse, som giver hende mulighed for at arbejde med mennesker.

De to teenagers eksempler viser, at der er store forskelle på de vilkår, unge mennesker har. En teenagers muligheder i Danmark er så mangfoldige, at mange teenagere først efter studentereksamen beslutter sig for, hvilken uddannelse de vil tage. Anderledes ser det ud i den fattige del af verden, hvor de hårdere vilkår gør, at mange unge er mere målrettede end danske unge. Man kan dog ikke helt generalisere, hvad angår teenagers vilkår i forskellige dele af verden. Verden af i dag er nemlig meget forskelligartet, på trods af at mange føler at vi bliver mere ens som følge af globaliseringen.

Land	Befolkningstal (mio)	Befolkningsvækst (årlig %)	Bybefolkning (% af total)	Vækst i bybefolkning (årlig %)	Middellevetid, kvinder (år)
Lavindkomstlande (BNI pr. capita 0-995 \$)	846,1	2,2	28,7	3,7	58,2
Tanzania	43,7	2,9	26,0	4,6	56,5
Bangladesh	162,2	1,4	27,6	3,1	67,2
Middelindkomstlande (BNI pr. capita 996-12.195 \$)	4.812,5	1,1	48,0	2,2	70,7
Indien	1.155,3	1,3	29,8	2,3	65,2
Kina	1.331,5	0,5	44,0	2,6	74,9
Tyrkiet	74,8	1,2	69,1	1,9	74,4
Højindkomstlande (BNI pr. capita over 12.196 \$)	1.116,6	0,6	77,3	1,0	82,6
Danmark	5,5	0,6	86,9	0,9	81,0
USA	307,0	0,9	82,0	1,3	81,0

Figur 17.1: Levevilkår i udvalgte lande.
Kilde: World Bank datacatalog.

Hvordan opdeles verden?

Verdens lande kan opdeles eller grupperes i fx ilande og ulande. Her skelnes mellem lande, der har gennemgået en industriel udvikling, og lande, der ikke har været gennem samme udvikling – ulande. Denne opdeling er ikke rimelig længere, da mange tidligere ulande har gennemgået en industriel udvikling. Disse lande kan ikke betegnes som ilande, bl.a. fordi udviklingen kun er kommet en lille del af befolkningen til gode i det enkelte land. Desuden er mange af de vestlige lande med markedsøkonomi ikke længere industrilande med store fabrikker og en stor arbejderklasse. Mange europæiske virksomheder er flyttet til lande med lavere løn – og har medvirket til at modtagerlandene har flyttet sig væk fra at være ulande. Lande som Danmark, Sverige og Tyskland kaldes oftere informationsamfund eller videnssamfund.

Et andet udtryk er "tredjeverdenslande". Udtrykket bruges generelt om fattige lande, og antyder, at der må være en første og en anden verden. Første verden omfatter industrialiserede lande med markedsøkonomi og demokrati. Anden verden omfatter de industrialiserede socialistiske lande med planøkonomi. Men da den anden verden brød sammen med Berlins murens fald i 1989, forsvandt en del af meningen med at opdele verdens lande i tre verdener.

En opdeling af verdens lande efter deres økonomiske situation giver mulighed for at kategorisere de lande, der er brudt ud af de traditionelle opdelinger. En sådan opdeling munder ud i tre grupper af lande: højindkomstlande, mellemindkomstlande og lavindkomstlande. Denne opdeling viser, at der er en vis sammenhæng mellem den økonomiske og den sociale udvikling i et land (figur 17.1 og 17.2).

Land	BNP pr. capita, PPP (tusinde US \$)	Vækst i BNP (årlig %)	Landbrug, værdi-tilvækst (% af BNP)	Industri, værdi-tilvækst (% af BNP)	Service-sektor, værdi-tilvækst (% af BNP)	National kredit til den private sektor (% af BNP)
Lavindkomstlande (BNI pr. capita 0-995 \$)	1.160,8	6,5	26,9	26,2	47,0	23,5
Tanzania	1.303	7,4	45,3	17,4	37,3	16,0
Bangladesh	1.337	5,9	18,6	28,6	52,8	39,2
Middelindkomstlande (BNI pr. capita 996-12.195 \$)	6.407,8	8,7	10,0	36,4	53,8	61,2
Indien	3.032	7,7	17,1	28,2	54,6	49,2
Kina	6.195	9,1	10,3	46,3	43,4	127,3
Tyrkiet	14.068	4,7	9,0	28,0	63,1	32,6
Højindkomstlande (BNI pr. capita over 12.196 \$)	36.518,2	2,9	1,5	25,6	72,7	167,3
Danmark	38.566	3,4	1,3	26,1	72,6	218,3
USA	47.210	2,1	1,3	21,4	77,3	190,0

Figur 17.2: Økonomiske forhold i forskellige lande. Kilde: World Bank datacatalog.

Højindkomst-, mellemindkomst- og lavindkomstlande

Det er hovedsagelig de gamle industrilande, der befinder sig i gruppen af højindkomstlande, mens det mest er afrikanske, nogle sydamerikanske og asiatiske lande, der udgør gruppen af lavindkomstlande. Det gennemsnitlige BNP pr. indbygger er næsten 35 gange højere i højindkomstlande end i lavindkomstlande.

Lavindkomstlande omfatter en undergruppe, som kaldes *Least Developed Countries* (LDC). Disse lande er udpeget af FN efter nogle faste kriterier og omfatter de lande der er mindst udviklede. I 2009 var der 49 af disse lande. 33 ud af Afrikas 54 stater er med i gruppen af LDC.

Et af de centrale mål for økonomien i et land er *bruttonationalprodukt* (BNP), som er lig med værdien af et lands samlede produktion på et år minus værdien af de varer, som bliver brugt i produktionen. Den samlede produktion omfatter industriproduktionen og landbrugsproduktionen, men også alle udgifterne til den offentlige sektor. BNP opgøres enten som den samlede værdi af landets produktion eller som BNP pr. indbygger. Når det opgøres pr. indbygger bliver det muligt at sammenligne forholdene i de enkelte lande. Det er selvfølgelig helt centralt at kunne sammenligne de værdier, der er pr. indbygger i forskellige lande, men udviklingen i et land kan ikke beskrives fyldestgørende med BNP. BNP fortæller ikke noget om hvordan værdierne er fordelt i et land, og værdien af sort arbejde, byttehandler, vennetjenester og frivilligt arbejde medregnes ikke. Derfor kan BNP give et forkert billede af især fattige landes økonomier. I mange lavindkomstlande udgør byttehandler en stor del af økonomien. BNP kritiseres også for at undervurdere nogle økonomiers størrelse, da BNP opgøres i dollars. Når der omregnes fra landets egen valuta til dollars, går der værdi

	US \$	PPP US \$
Norge	79.089	55.672
Danmark	55.992	36.762
USA	46.436	46.436
Japan	39.727	32.443
Tjekkiet	18.139	25.232
Sydkorea	17.078	27.168
Trinidad og Tobago	15.753	25.705
Libyen	9.714	16.526
Chile	9.645	14.331
World	8.594	10.706
Tyrkiet	8.248	13.905
Brasilien	8.114	10.427
Bosnien-Hercegovina	4.546	8.529
Indonesien	2.349	4.205
Sudan	1.293	2.201
Indien	1.134	3.275
Vietnam	1.052	2.957
Malawi	326	859
Liberia	222	397
Congo	163	320

Figur 17.3: BNP pr. indbygger i US \$. Tal fra Verdensbanken, 2009.

tabt, hvis landets valutakurs er lav i forhold til dollars. Efter omregningen er der måske kun dollars til at købe 2 kilo mel, mens der i landet kan købes 3 kilo mel for den lokale valuta inden omregningen. Derfor udregnes BNP pr. indbygger ofte på basis af *købekraftpariteten*, forkortet til PPP efter det engelske udtryk "Purchasing power parity" (figur 17.3).

Undertiden anvendes *BNI*, *bruttonationalindkomsten*, som et mål. BNI angiver et lands samlede indkomst, minus lønninger betalt af landets arbejdsgivere til udenlandske lønmodtagere, formueindkomster til eller fra udlandet samt produktions- og importskatter fra udlandet. Forskellen på BNP og BNI er for Danmarks vedkommende meget lille.

HDI

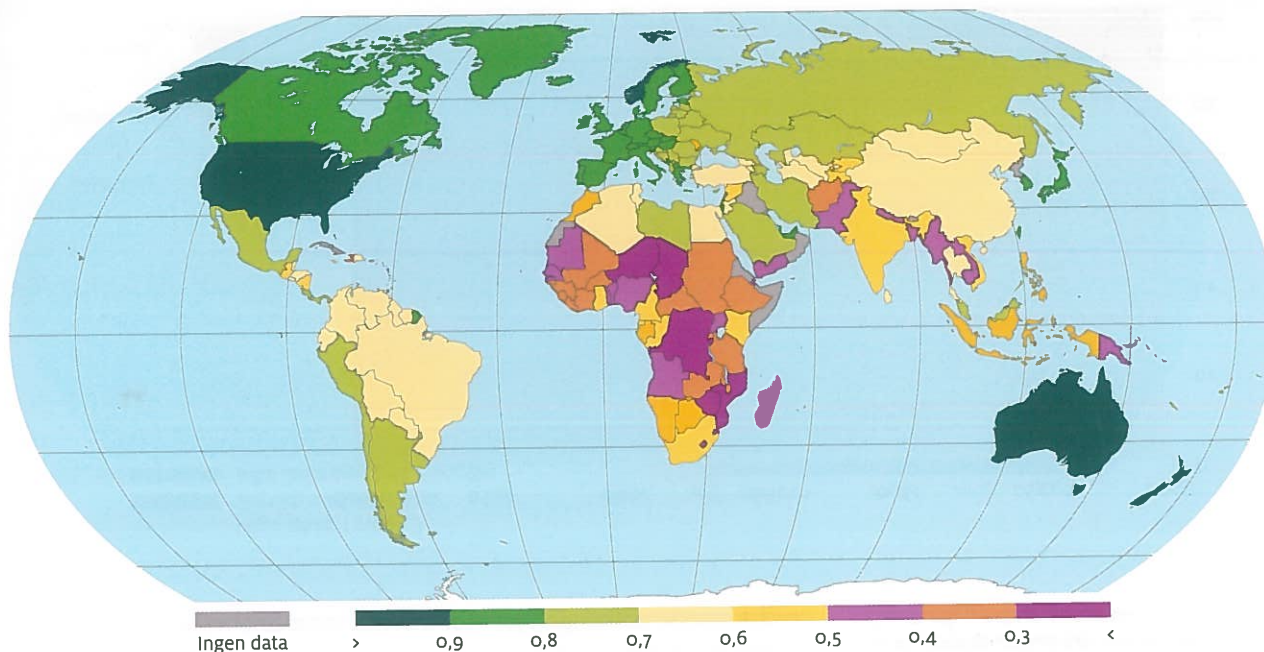
Et andet og måske mere dækkende mål for udviklingen i et land er HDI. HDI står for Human Development Index og medtager sociale forhold, som BNP ikke fortæller noget om. Indekset bruges af FN, der hvert år udgiver en rapport, der rangerer lande efter HDI. HDI sammenlægger fire forhold: Levealder, læsekunnen, skoledeltagelse og PPP-BNP pr. indbygger. Læsekunnen måles med alfabetiseringsgraden, og befolkningens uddannelsesgrad måles som andel af befolkningen, der har taget eksamen på forskellige uddannelsesniveauer. Disse faktorer fortæller, hvor store muligheder befolkningen har for at forbedre deres situation og skabe et liv på et niveau, hvor der kan bruges tid på andet end at skaffe basisforhold. Et land med et lavt BNP kan godt have et højt HDI, fordi befolkningen har bedre muligheder for at forbedre deres vilkår. HDI-indekset deles op i fem grupper fra lavt til meget højt. De skandinaviske lande scorer alle meget højt og ligger inden for top 20. Norge lå i 2009 nr. 1, mens Danmark lå nr. 16. Danmarks placering skyldes bl.a. befolkningens relativt lave levealder, mens Norges høje placering kan forklares med landets høje BNP pr. indbygger.

I gruppen med lavt HDI finder vi bl.a. de afrikanske lande i Sahel-regionen (figur 17.4).

Verdens samlede HDI har udviklet sig positivt i årene efter år 2000. Dette skyldes især, at de fattigste lande har oplevet vækst. Lande som Peru, Colombia og Tyrkiet rykkede i 2009 fra den mellemste gruppe til gruppen af lande med højt HDI, mens Uganda og Nigeria rykkede fra den laveste gruppe til den mellemste gruppe.

Erhvervsudvikling

Lande kan opdeles efter fordelingen af beskæftigelsen i forskellige sektorer. I nogle lande arbejder en stor del af arbejdsstyrken i landbru-

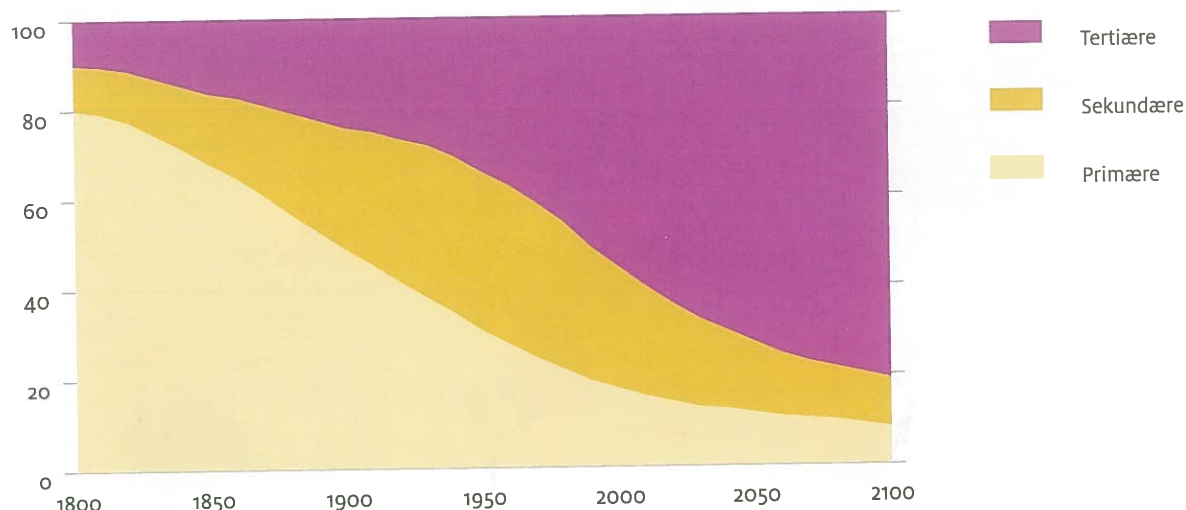
get, mens de fleste i et land som Danmark arbejder inden for handel og service. Det har ikke altid været sådan i Danmark. Omkring år 1800 arbejdede næsten alle i Danmark i landbruget. Fordelingen af beskæftigelsen udvikler sig altså over tid. Fordelingen af beskæftigelsen – i det følgende kaldet *erhvervsfordelingen* – på forskellige sektorer kan derfor bruges til at beskrive et lands udviklingsniveau. Erhvervsfordelingen inddrages normalt i tre hovedgrupper:

- De *primære erhverv*, eller de ekstraktive erhverv, producerer råvarer. Landbrug, fiskeri, gartneri og skovdrift hører til i denne gruppe.
- De *sekundære erhverv*, eller de forarbejdende erhverv, producerer færdigvarer af råvarer. Hertil hører håndværk og industri, byggeri, minedrift og vand- og kraftvarmeværker.
- De *tertiære erhverv*, eller serviceerhvervene, omfatter resten af samfundets økonomiske aktiviteter. Herunder hører handel, markedsføring, transport, finans- og bankvæsen, social- og sundhedssektoren, uddannelsessektoren, administration og andre tjenesteydelser.

De tre grupper kan tilsammen opfattes som en produktionskæde, hvor de primære erhverv er første led, de sekundære erhverv er andet led og de terciære erhverv er tredje led.

I højjndkomstlande har erhvervsudviklingen fulgt et nogenlunde ens mønster. I 1800-tallet var disse lande traditionelle landbrugslande med op mod 85% af befolkningen beskæftiget i de primære erhverv. I årene frem til midten af 1900-tallet gennemgik de en udvikling, hvor flere og flere skiftede beskæftigelse fra de primære erhverv til de sekundære erhverv. Efter 1950 fortsatte nedgangen i de primære erhvervs andel af beskæftigelsen, mens de terciære erhverv begyndte at vokse på bekostning af både de sekundære og primære erhverv. Udviklingen blev første gang beskrevet

Figur 17.4: HDI for verdens lande. HDI er et udtryk for levestandarden i et land. Jo tættere på 1, desto højere levestandard. Kilde: UN Human Development Report 2009.

Figur 17.5: Fourastié-diagram der er en model for 300 års erhvervsudvikling i et vesteuropæisk land. Industrien vandt frem i 1800-tallet, bl.a. med baggrund i landbrugets mekanisering. Siden 2. Verdenskrig har automatisering i de vareproducerende erhverv frigjort arbejdskraft til serviceerhvervene.

med en model omkring 1950, hvor den franske økonom Jean Fourastié opstillede udviklingen i et diagram – siden kaldet et *Fourastié-diagram* (figur 17.5). Han sammenskrev udviklingen i en række europæiske lande og forudsagde i samme model hvordan udviklingen ville forløbe frem mod år 2100.

Forudsætninger for industrialisering

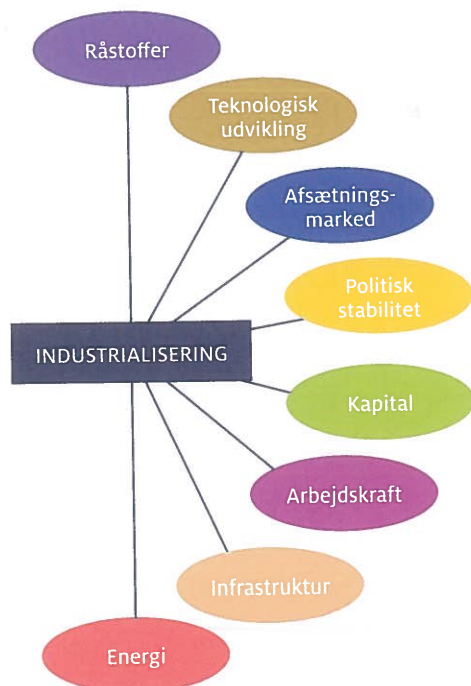
For at et land kan flytte sig fra at være et landbrugssamfund til at være et industrisamfund, har det vist sig, at der typisk skal være nogle bestemte forudsætninger til stede (figur 17.6).

Teknologisk udvikling: Samfundet skal ændres fra primært at være drevet ved hestekraft eller manuelt arbejde til at være baseret på maskinkraft. For de europæiske landes vedkommende skete dette med indførelsen af dampmaskinen omkring år 1800.

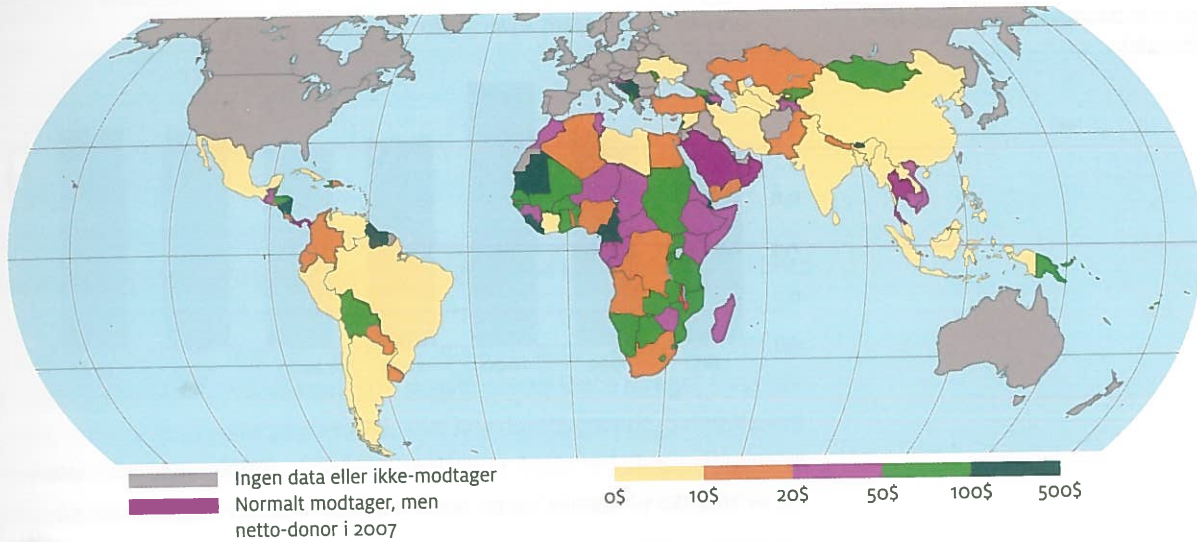
Råstoffer: Råstoffer i form af kul til stålindustriens højovne var en forudsætning for den engelske industrialisering. Derudover er malm hvorfra der udvindes jern til stålproduktionen afgørende. Andre råstoffer kan være kobber, bauxit til aluminiumsfremstilling eller grus, kalk og ler til byggeri. De tidligste industriområder blev anlagt nær både råstoffressourcer og energikilder.

Energi: Både til fabrikernes maskiner og transportsystemet kræves store mængder energi. Der skal være mulighed for eksempelvis at grave kul, udvinde olie eller bygge vandkraftværker, eller der skal være kapital til at importere energi.

Infrastruktur: Kan varer og råstoffer ikke komme frem, sker der ingen industrialisering. Der skal derfor foretages investeringer i anlæggelse af vejnet, jernbaner, havneanlæg og lufthavne. Der skal også anlægges et net af olieledninger og elledninger. Dette kaldes den *fysiske infrastruktur*. Men der skal også være en infrastruktur i form af bl.a. bankvæsen, sundhedssektor og uddannelsessystem.

Figur 17.6: Forudsætninger for industrialisering.

Arbejdskraft: Der skal være en overskudsbefolkning, som ikke er bundet til fødevarereproduktion i landbruget. Arbejdskraften skal være koncentreret i byer.

Kapital: Opbygning af en produktionsvirksomhed kræver penge til maskiner, bygninger og råstoffer. Derfor skal der være større mængder kapital tilgængelig for virksomheder og iværksættere hos banker og investeringselskaber. Staten skal også have adgang til kapital til udbygning af infrastrukturen.

Politisk stabilitet: Det vil være svært at tiltrække kapital og investeringer, hvis der er risiko for politisk uro eller der pludseligt sker ændringer i finansieringsvilkårene. Investorer skal være rimeligt sikre på, at de ikke pludseligt mister deres investerede kapital på grund af politiske omvæltninger.

Afsætningsmarked: Enten skal industriens produkter kunne afsættes på hjemmemarkedet, hvilket kræver at befolkningen har en vis købekraft, eller produkterne skal kunne afsættes til udlandet som enten delkomponenter eller som færdigvarer.

Udviklingsbistand

Udviklingsbistand omfatter den økonomiske og teknologiske hjælp, som overføres fra højindkomstlande til lavindkomstlande (figur 17.7). Den gives traditionelt ud fra et liberalt synspunkt med den hensigt at støtte en industriel udvikling, der kan få bistanden til at komme de fattigste til gode gennem arbejdspladser.

I de senere år er der imidlertid opstået en erkendelse af, at ukritisk overførsel af midler ikke automatisk fører til udvikling. Især viger udviklingen ofte uden om de fattigste dele af befolkningen – og det er jo netop dem, der har behov for udvikling. Derfor er der kommet fokus på bistandsprojekter, der målrettes de fattigste dele af samfundet og involverer de lokale. De fattigste grupper skal have hjælp til at skabe en udvikling selv,

Figur 17.7: Kort over modtaget udviklingsbistand i dollars pr. indbygger. Kilde: Data fra World Bank, World Development Indicators, 2007.